

35
2018
2019

בצילו של בטהובן

הקאמרטה הישראלית ירושלים
למנהל מוסיקלי: אבנר בירון

הקאמרטה הישראלית ירושלים

מייסד ומנהל מוסיקלי: אבנר בירון

חברי התזמורת							
כינור ראשון	מתן דגן*	נטשה שר*	כרמלה ליימן**	יוקי אישיזאקה	דניס ג'רסי	רומן יוסופוב	מיכאל פביה
כינור שני	הדס פבריקנט*	אדוארד רזניק*	אומרי צח	ארנולד קוביליאנסקי	מיכאל קונצביץ'	קרן שושני	
ויולה	מיכאל פלסקוב*	בוריס רימר	אדוארד שובייב	אנדריי שפלינקוב	דור שפרבר		
צ'לו	צבי אורליאנסקי*	מרינה כץ*	אלכסנדר סינלניקוב**	אסתר ולדָרס			
חליל	אסתי רופא*						
בסון		אבוב	מוקי זוהר*	אורי מירז			
מאוריציז פאז*		קרון יער	אלון ראובן*	רות ורון			
קריסטיונס גריגס		כלי הקשה	קרן פנפיימון־זֶהבי*				
		קונטרבס	דמיטרי רוזנצוויג*	שי פקר			

נגנים אורחים: רותי רון, קרן מוגדוס, חלילי; שירה אליסף, עידו עזרד, קלרינט; שיר פרקש, קרן; רז ארד, דן ורון, חצוצרה

חברי העמותה וחברי הוועד המנהל					
עו"ד יאיר גרין*, יו"ר	ד"ר יורם בלשר*	אילן דה פריס*	אילן דה פריס*	פרופ' אורי קרשון	משה מיכלס*
אבנר אזולאי	פרופ' אבי בן בסט	פרופ' משה הדני*	גרשון זוהר	פרופ' דפנה שוורץ*	פרופ' מנחם פיש
יעקב אייזנר*	רו"ח תלמה ברבשקנוולר	יהודה זיסאפל	רות חשין*	ד"ר לאה שמיר-שנאן	אורלי פרומן*
פרופ' רות ארנון*	פרופ' בני גיגר*			ברוך שלו	ד"ר שמואל קבילי*
פרופ' שלמה בידרמן	אפרת וימן גרשוני*			דב שפיר	רו"ח רענן קופ*

הצוות האדמיניסטרטיבי		
מנהל כללי: יורם יונגרמן	מנהלת שיווק: שרה טיילור דוד	מנהל במה: ואלרי אקסיונוב
מנהל אדמיניסטרטיבי: מיכאל קונצביץ'	מנהלת מכירות: דגן פדר	יועץ משפטי: עו"ד עמי פולמן
מפקה: ענת ריכטר	רכז תוכני מוזיקה: ד"ר רון מרחבי	הנהלת חשבונות: שרית יצחקי

מחלקת מנויים: 1-700-55-2000 / בימים א'-ה' 17:00-09:00

משרד התזמורת: רח' ההגנה 13, הגבעה הצרפתית, ירושלים / טל: 02-5020502 / פקס: 02-5020504
כתובתנו באינטרנט: www.jcamerata.com / אימייל: info@jcamerata.com

התזמורת נתמכת על ידי: משרד התרבות והספורט | עיריית ירושלים, האגף לתרבות ומסתייעת בתורמים שונים.

35
2018
2019

תל אביב / מוזיאון תל אביב לאמנות

יום ו', 8.2.19 בשעה 13:00

מוצ"ש, 9.2.19 בשעה 20:00

יום א', 10.2.19 בשעה 20:00

ירושלים / תיאטרון ירושלים

יום ג', 12.2.19 בשעה 20:00

הקונצרט יועבר בשידור חי בכאן קול המוסיקה

סביון / בית התרבות

יום ה', 14.2.19 בשעה 20:30

בצילו של בטהובן

אבנר בירון מנצח
אולריקה מלוטה מצ'רסופרן (גרמניה)

לואיג'י כְּרוֹבִינִי (1842-1760)

הפתיחה והאריה "לבכות אֶתֶךָ"
מתוך האופרה "מֵדָאָה"

אוטורינו רֶסְפִּיגִי (1936-1879)

"השקיעה", פואמה לירית
למצ'רסופרן ולכלי קשת

זיגיסמונד פון נויקום (1858-1778)

"אומללה שכמותי, היכן אני?"
סצנה ואריה למצ'רסופרן ולתזמורת

פרדיננד רִיס (1838-1784)

פרק א' מתוך סימפוניה מס' 2 בדו מינור, אופ' 80
(בכורה ישראלית)

הפסקה

לודוויג ואן בטהובן (1827-1770)

סימפוניה מס' 3 ("ארואיקה")

במי במול מז'ור, אופ' 55

י. אלגרו קון בריו

ו. מְרָצָה פּוֹנֵבֶרֶה: אדג'ו אסאי

וו. סקרצו: אלגרו ויוואצ'ה

יב. פינאלה: אלגרו מולטו

בשנת 2005 זכה בפרס שרת החינוך על מצוינות ותרומה אמנותית רבת שנים בתחום המוסיקה בארץ, ובשנת 2013 העניק לו משרד התרבות והספורט פרס ע"ש אריק איינשטיין ליוצרים שתרמו להתפתחות התרבות הישראלית לדורותיה.

באקדמיה למוסיקה בווינה ובמוצרטאום של זלצבורג. גישתו למוסיקה ולאינטרפרטציה מושפעת מהשכלתו הרחבה במוסיקה ובמדע. כחלילן הירבה להופיע בהרכבים קאמריים וברסיטלים, וניהל כיתות אמן רבות משתתפים בארץ ומחוצה לה. כמורה וכמחנך העמיד דורות של חלילנים ושל מורים לחליל. הוא הקים בזמנו את "אנסמבל סולני הגליל", הרכב וירטואוזי שזכה להצלחה בינלאומית בזמן קצר.

אבנר בירון ניצח על התזמורת הפילהרמונית הישראלית, התזמורת הסימפונית ירושלים רשות השידור, התזמורת הסימפונית חיפה והסינפוניה באר שבע, והוא מוזמן לנצח על תזמורות ברחבי העולם. כמו כן כיהן כמנהל המוסיקלי של פסטיבלים, ביניהם "אבו גוש" ו"ימי מוסיקה וטבע בגליל".

ב-1994 החל בירון לכהן כראש האקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים. בשלוש הקדנציות של כהונתו הצעיד את האקדמיה להישגים מרשימים: הוא יזם את פתיחתה של מחלקה למוסיקה מזרחית, הקים את התזמורת הקאמרית של האקדמיה ויסד את הפקולטה למוסיקה רב תחומית. בירון נבחר לכהן כחבר הוועדה המתמדת של ארגון האקדמיות הגבוהות למוסיקה באירופה (AEC).

חדשנות ומעוף מאפיינים את אבנר בירון, המייסד, המנהל המוסיקלי והמנצח הקבוע של הקאמרטה הישראלית ירושלים. בעבודה שיטתית, מאומצת ויצירתית הקנה לתזמורת יוקרה בארץ ובעולם, והופעותיה תחת שרביטו זוכות לשבחי הביקורת, לאמון המנויים הוותיקים ולהערכתם של מצטרפים חדשים.

זוהי העונה ה-35 של הקאמרטה הישראלית ירושלים. מלבד הופעותיה בארץ, הופיעה גם באולמות מרכזיים בפריס, באמסטרדם, בברלין, בלוצרן, בבאזל, בז'נבה, במדריד, בניו יורק, בווינגטון, בלוס אנג'לס, בשיקגו, באלסקה, בבייג'ין, בשנחאי, בטביליסי, בירוואן, בסידני, במלבורן, בבנגקוק ובוורשה.

מובן מאלי, כי עמוד התווך של רפרטואר הקאמרטה בנוי מנכסי צאן הברזל של המוסיקה הקלאסית לדורותיה ולסגנונותיה. עם זה, בעת תכנוני הרפרטואר השנתיים, אבנר בירון בוחר לשלב, לצד יצירות אהובות של יוצרים בעלי שם, גם יצירות מסקרנות ונדירות מן המוסיקה העולמית שאין מרבים להשמיע באולמי הקונצרטים. כמו כן הוא מזמין בעבור התזמורת יצירות חדשות ממלחינים ישראלים.

את הקריירה המוסיקלית שלו החל אבנר בירון כחלילן בתזמורת הפילהרמונית הישראלית ובתזמורת הקאמרית הישראלית. לפני כן למד ביולוגיה באוניברסיטה העברית והשתלם בניצוח

את ראשית הכשרתה המוזיקלית קנתה לה אולריקה מלוטה במינכן, עיר הולדתה. לימודי תואר שני השלימה בכיתת פרופ' הדוויג פֶסֶנְדֶר בבית הספר הגבוה למוזיקה ולדרמה בפרנקפורט-על-נהר-מין, ובמקביל השתלמה בכיתות האמן של המצורסופרן כריסטה לודוויג, הבריטון כריסטיאן גֶרְהָר, הפסנתרן הלמוט דויטש והמנצח הלמוט רילינג. בזמן לימודיה זכתה במלגות האקדמיה הבינלאומית ע"ש באך בשטוטגרט, ובאוגוסט 2015 קיבלה פרס הצטיינות בקורס קיץ של המוצרטאום בזלצבורג.

אולריקה בנתה לה מוניטין כזמרת אופרה וקונצרטים בעלת רפרטואר המשתרע מן הרנסנס ועד לימינו. היא מרבה להופיע עם אנסמבלים ותזמורות כגון האקדמיה למוזיקה עתיקה של ברלין, אנסמבל הבארוק הצרפתי Le Concert Lorrain, תזמורות הבארוק הצ'כית "קולגיום 1704", הסימפונית של הרדיו הבווארי במינכן, התזמורות הסימפוניות של בוכום ושל במברג, התזמורות הקאמריות של מינכן ושל באזל, מקהלת בלזר נוימן בפרייבורג והקאמרטה ווקלֶה של פרייבורג.

בימים אלה מרבה אולריקה מלוטה לשיר באך: עם תזמורת "קונצרטו קלן" ועם מקהלת הרדיו הבווארי בניצוח פטר דֵייקְסְטֶרָה שרה את תפקיד הקונטראלטו ב**יוהאנס פסיון**, והביצוע היה לתקליטור של חברת BR-Klassik; בדצמבר האחרון הופיעה ב**אורטוריית חג המולד** עם אותה המקהלה (הרדיו הבווארי) ועם הקאמרית של באזל בניצוח הווארד ארמן, ובסוף החודש הזה תשתתף בביצוע **המגניפיקט** של באך עם תזמורת הרדיו הצפון-גרמני (NDR) בניצוח קלאס שטוק.

על בימת האופרה גילמה אולריקה את הגבירה השלישית ב**חליל הקסם** של מוצרט, את רִמִירוֹ ב**הגננת המדומה** של מוצרט, את אַנְדֵימִיוֹנָה ב**בְּלִיסְטוֹ** של קוואלי, את כריסטינה ב**המתחזים למשוגעים** של דוניצטי ואת המכשפה בגרסה לילדים של **הנזל וגרטל** מאת הומפרדינק.

אולריקה מלוטה נמשכת במיוחד אל סוגת הליד. בתחום זה היא משתפת פעולה עם הפסנתרנים הלמוט דויטש, הילְקוֹ דוֹמְנוֹ, גֶ'ץ פֶּיֶר ופאולינה טוֹקִיאֵיֶנְן. במרכז סדרת הרסיטלים שהגישה באחרונה מחזור השירים של מוסורגסקי **חדר הילדים**, ובעונה הזאת תופיע במחזור **שירי שוליה נודד** של מהלר.

2020-2019

הקאמרטה הישראלית ירושלים בעונה מרתקת

2 מקהלות בינלאומיות **18** זמרים סולנים ישראלים ובינלאומיים **7** סולנים ישראלים
ובינלאומיים במגוון כלי נגינה **8** מנצחים ישראלים ובינלאומיים **ותזמורת אחת**

באך • מוצרט • ברדנשווילי • ראזול • רודריגו • פורה • חיינסטרה • אלגר • שוברט • פרטוש • רוסיני • דוניצטי • ורדי • ביזה • פוצ'יני •
והן־ויליאמס • מנדלסון • סטרוינסקי • צ'ייקובסקי • פרוקופייב • שומאן • אוליברו • טלמן • האסה • פורפורה • שטרנברג • הנדל • ועוד

פרטים בקרוב

סטאבט מאטר

פול גודווין מנצח (בריטניה)
אגניישקה רליס מצורסופרן (פולין)
ברכה קול חליליות (ישראל)

פרנצ'סקו ג'מיניאני / קונצ'רטו גרוסו מס' 12
על פי "לה פוליה" מאת קורלי
הנדל / הפתיחה לאופרה "סְרְסָה"
הנדל / "מעולם לא היה צילו של צמח" אריה מתוך האופרה "סְרְסָה"
אהרון חרל"פ / קונצ'רטו לחליליות ולתזמורת (בכורה עולמית)
ויואלדי / סטאבט מאטר
באך / סוויטה תזמורתית מס' 1 בדו מז'ור רי"ב 1066

ירושלים: תיאטרון ירושלים

יום ב', 8.4.19 בשעה 20:00

זכרון יעקב: אלמא מרכז אמנויות

יום ה, 11.4.19 בשעה 21:00

תל אביב: מוזיאון תל אביב לאמנות

יום ו', 12.4.19 בשעה 13:00

מוצ"ש, 13.4.19 בשעה 21:00

יום א', 14.4.19 בשעה 20:00

המיסה הגדולה

אבנר בירון מנצח
דנה מרְבֶךְ סופרן
דניאלה סְקוֹרְקָה סופרן
איתן דרורי טנור
עודד רייך בריטון
האנסמבל הקולי הישראלי,
בניהולו המוזיקלי של יובל בן עוזר

מוצרט / מיסה בדו מינור ("המיסה הגדולה") ק' 427
מנדלסון / "חלום ליל קיץ" לסולנים, למקהלה ולתזמורת אופ' 61

תל אביב: מוזיאון תל אביב לאמנות

יום ו', 15.3.19 בשעה 13:00

מוצ"ש, 16.3.19 בשעה 20:00

יום א', 17.3.19 בשעה 20:00

ירושלים: תיאטרון ירושלים

יום ג', 19.3.19 בשעה 20:00

נפתלים נתיבי האופרה. איך קרה שבבכורת האופרה "מֵדֵאָה" ב-13 במרס 1797 עוטרה הנסיכה בתואר הצרפתי *princesse*, והיום היא תיקרא בתווית האיטלקית *principessa*? התשובה להלן.

לואיג'י מְרִיָה קָרְלוֹ דֶזֶנְבֵּיו סֶלְבֶטֶרָה כְּרוֹבִינִי, עוד ילד פלא (עד גיל 13 כבר חיבר כמה יצירות כנסייתיות) למד מוזיקה בפירנצה, בבולוניה ובמילאנו, עד כי לפתע חש עקצוצי נדידה ונסע ללונדון, שם העלה ב-1785 שתי אופרות רציניות ואחת קומית. באותה שנה נָטְלוּ חבר לביקור בפריס, הציגו לפני החוג הנוצץ ומארי אנטואנט עצמה, ואת שארית חייו העביר בעיר האורות. הוא צָרְפֵת את שמותיו הפרטיים למרי־לואי־שאר־לֶזֶנְבֵּי־סלבדור, הפשיל שרוולים והלחין. יותר משני תריסרי אופרות יצאו תחת ידו, ובזה ביצר עוד את פריס כבירת האופרה, מפעל שבו החל לפניו מהגר אחר, הגרמני כריסטוף ויליבלד גלוק. רבים השפיעו על כרוביני, ובהם גלוק, הנדל, היידן, מוצרט, סליירי ובטהובן. עם זה, המעיין הראשי שממנו ינק את השראתו הייתה סצנת האופרה של מכורתו, איטליה. כרוביני חיבר גם יצירות כנסייתיות רבות, בין השאר מיסות, קנטטות, מוטטים ושתי גרסאות רקוויאם.

כרוביני היה לפרופסור בקונסרבטוריון הפריסאי ואף למנהלו, צורף לאקדמיה לאמנויות היפות ועוֹטֵר בשני תארי כבוד של הלגיון הצרפתי. עיקר העיקרים: הוא זכה להערכת רבים מעמיתיו. קרל מריה פון ובר, למשל, מאבות האופרה הגרמנית, העריצו ממש, גם היידן רווה ממנו נחת, וכמותם צעירים כברליוז, מנדלסון,

שומאן ווגנר. בטהובן, אגדה בחייו, שלא הירבה לומר דברים יפים על אחרים, החשיב גם הוא את כרוביני וכינה אותו "אחד מגדולי הדור".

אחרי שאמרנו כל זאת, נותרת העובדה שאת רוב יצירות כרוביני אין משמיעים היום. פה ושם מבוצעות כמה יצירות קמריות שלו...ומדאה.

אשר למדאה, אופרה שעלילתה הופכת קרביים, ניתן לומר ששיחק לה מזלה. אחרי התקבלות פושרת בפריס בגרסת המקור הצרפתית, כמעט שלא שבה לעלות שם. עם זה, תרגום לגרמנית הועלה למן 1800 ועד 1855 בברלין, בווינה ובפרנקפורט ותרגום לאיטלקית בלה סקאלה של מילאנו ב-1909. גרסה זו שימשה בסיס להחייאת היצירה בפירנצה ב-1953 עם מריה קאלאס בתפקיד הראשי. הסנסציה שעורר הביצוע הזה הציחה שרשרת של הופעות המשך בשנות החמישים והשישים בארצות הברית, בלונדון ובאיטליה, רובן באיטלקית ורובן עם קאלאס (בין היתר בניצוח ברנשטיין). ההצלחות האלה הן שהיִפְכו בתודעה את האופרה הצרפתית *Médée* לאופרה האיטלקית *Medea*.

זאת העלילה: בארמונו של קְרָאוֹן המלך, מתכוננת בתו דִּירְסָה* להינשא ליאסון. דא עקא, ליאסון כבר יש אישה, מדאה, והיא אֵם שני ילדיו. מדאה מופיעה ודורשת שבעלה ישוב אליה; הוא מסרב והיא נשבעת לנקום. קראון מצווה עליה לצאת מחצר ארמונו, והיא נענית, בתנאי שיינתן לה לפגוש את שני ילדיה. נָרִיס, שפחתה, נשלחת אל תוך

הארמון להוציא משם את שני הילדים, ונושאת פנימה שתי תשורות בעבור הכלה, מתנה ממדאה. כשהילדים כבר בחוץ, נשמעות זעקות מן הארמון. אחת התשורות שמלה ספוגה רעל, המיתה את דירסה. קהל זועם נאסף, מדאה ונריס נמלטות אל הארמון והילדים עמן, ובצאת שתי הנשים מדאה אוזזת בסכין המגואלת בדם שבו שחטה את בניה. "עכשיו אתה יכול להתחתן" היא מטיחה ביאסון. היא נכנסת שוב אל הארמון, וזה עולה בלהבות.

האוברטורה פותחת בסערת פֶּה מינור ומפילה אותנו אל לב המאפליה. הנה לנגד אוזנינו, כבכמוסה מוזיקלית, ניצבים טירוף הדעת והטראגיות. את הזעם, את הקנאה ואת יצר הרצח משרטטים המינור הקודר, מבעי סקטו, זעקות קרנות והלמויות טימפני, ואת הרוך, החמלה והאהבה - שאין סופן לנצח - מציירות התנגנויות ליריות של כלי הנשיפה מעץ ושל כלי הקשת בקטעי פיאנו ובהפסקות טעונות.

בסדרת הגלגולים שעברה האופרה *Médée* לִמְן מקומה בין קסת הדיו של כרוביני לְנִיָר הסופג שלו, ועד לשינונים האיטלקיים ששיננו אותה פרימדונות מאמצע המאה ה-20 ועד היום, לא נפקד מקומו של פרנץ פאול לֶכְנֶר, מנצח ומלחין גרמני. בבואו להתאים את האופרה להעלאת בפרנקפורט ב-1855, לא הסתפק בקיצור הגרסה הגרמנית שהועלתה בווינה ב-1802, אלא הפך את הדיאלוגים המדוברים לרציטיביים מלווים. כמובן, את כרוביני כבר לא היה אפשר לשאול אם הוא מסכים או לא.

את האריה Solo un pianto, במערכה ב', שרה נריס, אמתה של מדאה ועושת דברה בכל. בעת הזאת עדיין ידוע רק סבלה של הגבירה ולא זממה הרצחני. ברציטיבי שלפני האריה נריס אומרת: "מדאה מובסת ושבורה! מי עוד סבל כמוך? מנותקת מבעלך ומבנייך הקטנים, עלייך לנוד עצובה מארץ לארץ, מחפשת שלווה ואינך מוצאת! לבי פתוח אל סבלך. באשר תלכי אלך, בנאמנות אין קץ". האריה היא מלאכת מחשבת של דיאלוג כל־יקולי. לפני שירת המצור־סופרן ובמהלכה, בסון מזמר יפה ונוגה, כשכלי הקשת משלימים הרמוניות, מתייפחים פה ושם ומוסיפים את הדרמה הראויה בסוף.

נשוב לרגע אל כרוביני ואל בטהובן. חוקר המוזיקה הבריטי פול ריד, חוקר מובהק של בטהובן ושל בן זמנו שוברט, אומר: "כל מלחין וינאי ברבע הראשון של המאה ה-19, פעל פחות או יותר בצילו של בטהובן". שוברט מצוטט כאומר: "אני מקווה שעוד ייצא ממני דבר־מה, אבל מי מסוגל לעשות עוד משהו אחרי בטהובן?" והנה, את פני בטהובן זה, מטיל הצל, בא לחלות כרוביני בשנת 1805. הוא צפה בהופעות הראשונות של פידליו, ו...עיקם את אפו. בהזדמנות אחרת כינה את פסנתרנותו של הגאון הרומנטי "גסה" ואת האיש עצמו כ"גור דובים בלתי מחונך". ועם כל זה - ומי כבטהובן ידע להיעלב - עדיין התעקש מאסטרו בטהובן שכרוביני הוא גדול המלחינים מחוץ לו. המאזין לאריה יבין אולי מדוע אמר כך.

*או גם גלאוקה או קראוקה.

רק לבכות אתך,
אריה מושרת
מפי נריס ב"מדאה"

אופרה של לואיג'י כרוביני (1797)
המילים: פרנסואה־בנואה הופמן (1797)
על פי טרגדיה של אוריפידס
ומחזה של פייר קורניי
הגרסה האיטלקית: קרלו צנגריני
עברית: בני הנדל

רק לבכות אתך אוכל,
כל עצב, כל צער
אֶרְצֶה לְחַלֵּק אִתְּךָ!
עם בוא האסון עמדתִי לְצִדְךָ,
ועד יום מותִי לְךָ נֶאֱמָנָה אֶהְיֶה,
כל עוד אֶחְיֶה,
נְסִיכָה יְקָרָה וְאִמְלֵלָה,
מי יוכל לְעַצֵּר בְּכִי
לְמַרְאֵה גּוֹרְלֶךָ?
אִמְלֵלָה! אִמְלֵלָה!
גּוֹרְלֶךָ מֵהַ מָאוֹד הַתְּאֵכָזֵר אֵלַיִךְ!
לְצִדְךָ אֶהְיֶה,
עִמָּךְ אֶשְׁהָה, אֲבֹכָה,
בְּדַבְּקוֹת גְּמוּזָה אֵלַיִךְ אַחֲרֶיךָ.
אֵלַיִךְ עִמָּךְ תִּמְיֵד,
נֶאֱמָנָה לְךָ תִּמְיֵד.

SOLO UN PIANTO,
ARIA SUNG
BY NERIS IN MEDEA

Opera by Luigi Cherubini (1797)
Text: François-Benoît Hoffmann (1797)
after Euripides and Pierre Corneille
Italian translation:
Carlo Zangarini (1802)

Solo un pianto con te versare,
Ogni lutto, ogni duol
Divider vo' con te!
Sì! Fedel mi trovò la sciagura,
In morte a te fedel sarò,
Fin che vivrò.
Principessa cara e infelice,
Chi potria rifiutare il pianto
Al tuo destin?
Infelice! Infelice!
Ben fu la sorte a te crudele!
Vicina a te ognor sarò,
Io piangerò, con te starò,
Ti seguirò fedele.
Ti seguirò ognor fedel,
Con te sarò ognor fedel.

בהרבה ומעודנת. כבר הניסוח poemetto (שיר קטן) לשיר שאיננו קצר במיוחד רומז ליחס החומל והמלטף לשתי הדמויות שבשיר, האהוב הנקטף (טורף את נפשו?) באיבו והאהובה המזקינה בצל המוות.

שירת הזמרת נעה בין רציטטיב לשירת אריזו. נגינות הפתיחה, הביניים והסיום של האנסמבל העומד עמה בדיאלוג, ממסגרות את שלוש חטיבות השיר: החטיבה האידילית בתחילה, חטיבת הארוסתנטוס בתווך וחטיבת ההיגד הפילוסופי בסוף. בפרלוד גלישת צלילים מטה, כרומטיות והרעדות מיתרים פה ושם מטרימות את מוטיב המוות. האינטרלודים, פה בליריות, פה בדרמטיות נרגשת, הם הפלטה המאפשרת לכרוביני לצייר את הנופים, את ההתרחשויות ואת הלכי הרוח. הפוסט לוד המז'ורי מנחית את המיניפואמה אל שקט טעון.

מילה על המילה האחרונה ("גניחה") שאומרת האהובה ספק לעצמה, ספק לאהובה בסוף ממש. שלי בחר במילה Peace. אסקולי תרגם כדבעי Pace. ואולם בתרגום לעברית המילה "שלום" מאבדת את חד-משמעיותה: "שלום" איננו רק שם עצם המביע שלוה שלמה, אלא גם מילת מפגש ומילת פרידה, וקרוב לוודאי שלא לכך התכוון המשורר, כי אם לשלום-עד, בבחינת ישליו אהבין.

*אף כי הקוראים בין חמשות הטרילוגיה של רספיגי עשויים למצוא בהן דרמטיות ואירוניה.

כנראה מצא רספיגי במשורר האנגלי קצרה-הימים פרסי ביש שלי (1822-1792) נפש תאומה. שני תריסרים משיריו הפך ללידר איטלקיים, ושלושה מהם כתובים למצורסופרן ולרביעיית כלי קשת (או לתזמורת כלי קשת). את "השקיעה" (The Sunset), שיר שכתב שלי ב-1814 הלחין רספיגי ב-1916, אותה שנה שבה הלחין את "מזרקות רומא" ושתי היצירות הושמעו לראשונה בפומבי ב-1918.

מי שמכיר את הטרילוגיה האקסטורברטית של רספיגי, ימצא את "השקיעה" אינטימית

בעידן שבו חי ויצר המלחין האיטלקי אוטורינו רספיגי עמדה כבר שמש הרומנטיקה בזנית ממש. נטיית הרומנטיקנים לצייר בצליליהם נוף או מעשה או מראה באה יפה לביטוי בפואמה הלירית שהתקין רספיגי מן התרגום האיטלקי של פואמת המשורר האנגלי ההיפּר-רומנטי פְּרָסִי בֵּיש שְׁלִי.

רספיגי למד נגינת פסנתר, כינור וויולה בעיר הולדתו בולוניה. אחרי שקנה לו ידיעות גם בתיאוריה, נסע לסנט פטרבורג, שם כיהן כווילן ראשי בתזמורת התיאטרון הקיסרי מרינסקי ולמד קומפוזיציה אצל ניקולאי רימסקי-קורסקוב. בשתי שנות לימודיו אצל המלחין הרוסי, השכיל רספיגי לפתח טכניקת תזמור עשירת-מצלולים, אשר הועילה לו מאוד ביצירתו.

רספיגי בחר שלא לנהות אחר המגמות המודרניסטיות של בני זמנו שנברג וסטרווינסקי. יצירותיו נותרו טונאליות ורומנטיות עד ניאוקלאסיות.

בשנת 1913 עבר רספיגי לגור ברומא ושם חי עד סוף ימיו. ב-1923 החל לכהן כמנהל האקדמיה למוזיקה, אך כעבור שנתיים התפטר כדי להתרכז בהלחנה ובניצוח על יצירותיו בעולם. לשמחתו הרבה, הצטרף בשנת 1929 גם ארטורו טוסקניני למקדמי יצירותיו, שבידועות בהן טרילוגיית הפואמות הסימפוניות "מזרקות רומא", "אורני רומא" ו"חגיגות רומא", מסע פטריוטי לא מתמיה לגבי ראשית המאה ה-20 בארץ המגף, מוכת רוחות הפוטוריזם המיליטריסטי והפשיזם*.

אוטורינו רספיגי
השקיעה (1914)

פואמה לירית קטנה למצור־סופרן
ולרביעיית כלי קשת

שיר מאת פרסי ביש שלי (1822-1792)
הגרסה האיטלקית: רוברטו אסקולי
עברית: בני הנדל

צָעִיר הִיָּה אֵי־אֶז, שְׁבְרוּחוֹ הַשְּׁבָרִית
(כְּמוֹ אור ורוח בְּקָרֵב עֵנָן עֲדִין
הַנְּמוּג בְּשָׁמַי הַתְּכַלֵּת הַיּוֹקֵדִים שֶׁלִצְהָרִים),
גְּאוֹנוֹת וּמּוֹת נֶאֱבָקוּ: אִישׁ לֹא יָדַע
מֶה בְּעֲצוּמָה שֶׁל מְתִיקוֹת שֶׁמְחַה קָטַע אֶת
נְשִׁימָתוֹ (הָאֵם אֶחָד הַשְּׂדִים הַנְּשׂוּאִים בְּאֹיֵר הַקִּיצִי?)
כְּאֶשֶׁר, עִם אֶהוּבָתוֹ, אֶשֶׁר יָדְעָה אֵז לְרֵאשׁוֹנָה
מִזּוּג גּוֹפִים אוֹהֲבִים,
צָעַד לְאֶרֶץ שְׁבִיל בְּשׂוּדָה
שֶׁמִּמְזָרַח הָאֶפֶל עַל יְדֵי צֶל יַעַר עֵתִיק
אֶךְ בְּמַעְרָב הִיָּה פְתוּחַ אֶל הַרְקִיעַ.
שֶׁם שָׁקְעָה הַחֲמָה עֵתָה, אֶךְ קָוִים שֶׁל זָהָב
נוֹתְרוּ תְלוּיִים עַל הָעֵבִים הָאֶפְרִים וְעַל רְאשֵׁי
גִבְעוּלֵי הָעֵשֶׂב וְהַפְּרָחִים הַנְּדִים
וְעַל זָקְנוֹ הַלְבָּן שֶׁל פְּרַח שֶׁן־הָאֵרִי הָעֵתִיק.
מְעֵרְבִים בְּצִלְלֵי בֵּין עֵרְבִים נְחוּ*
עַל גּוּשֵׁי יַעַר חוּמִים,
כְּאֶשֶׁר בְּמִזְרָח, אֶט־אֶט,
עֲלָה הַיָּרֵחַ, רָחַב וּבוֹעֵר,
עַל גְּזַעִים שְׁחֹרִים שֶׁל עֲצִים צְפוּפִים,
וְהַכּוֹכְבִים רְפִי־הָאוֹר נֶאֶסְפוּ מֵעַל.
"הֲאִין זֶה מוֹזֵר, אִי־זָבֵל", אָמַר הַצֶּעִיר,
"שֶׁמֵּעוֹלָם לֹא רָאִיתִי אֶת זְרִיחַת הַשֶּׁמֶשׁ? נִלְוֵנָא כָּאן
מִחֵר; אֶת תְּבִיטִי בָּהּ אֶתִי".

Ottorino Respighi
IL TRAMONTO (1914)

Poemetto lirico per mezzo-soprano
e quartetto d'archi

Parole di Percy Bysshe Shelley (1792-1822)
Versione italiana di Roberto Ascoli

Già v'ebbe un uomo, nel cui tenue spirito
(Qual luce e vento in delicata nube
che ardente ciel di mezzogiorno stempri),
La morte e il genio contendeano. Oh! quanta tenera gioia,
Che gli fe' il respiro venir meno
(Così dell'aura estiva l'ansia talvolta)
Quando la sua dama, che allor solo conobbe l'abbandono
Pieno e il concorde palpar di due creature che s'amano,
Egli addusse pei sentieri d'un campo,
Ad oriente da una foresta biancheggiante ombrato
Ed a ponente scoperto al cielo.
Ora è sommerso il sole; ma linee d'oro
Pendon sovra le cineree nubi,
Sul verde piano sui tremanti fiori
Sui grigi globi dell'antico smirnio,
E i neri boschi avvogliono,
Del vespro mescolandosi alle ombre.
Lenta sorge ad oriente
l'infocata luna tra i folti rami
Delle piante cupe:
Brillan sul capo languide le stelle.
E il giovine sussurra: "Non è strano?
Lo mai non vidi il sorgere del sole,
O Isabella. Domani a contemplarlo verremo insieme".

בלילה ההוא שכבו הצעיר ואהובתו חבוקים
באהבה ובשנה - אך עם בוא הבקר
מצאה אותו הנערה מת וקר.
לא יאמין איש שאלהים הרחום
הוא שהנחית מכה זו.
הנערה לא מתה ודעתה לא נטרפה,
שנה אחר שנה המשיכה לחיות.
ואני מאמין כי עדינותה וסבלנותה והחיוכים העצבים,
ואימותה (היא המשיכה לטפל באביה הזקן)
היו מעין שגעון (אם שגעון הוא
להיות שונה מן העולם). הן לראותה
היה משול לקריאת שיר שטוה טרובדור מעדן,
שיר היודע להמיס לבבות בצער מהרהר;
אפלות היו עיניה וברקן נטל.
ריסיה היו שחוקים מדמעות,
שפתיה ולחיה כמתות היו, כה חורות.
ידיה היו צנומות, ודרך ורידיה השקופים
ופרקייה הרפים, נראה אדמדם אור היום.
הקבר של עצמך המת,
שבו רוח מענה דרה יום ולילה,
הוא כל שנותר ממך, נערה אבודה.

”הוי, יורש של יותר ממה שהארץ מסגלת לתת:
שלוח חסרת תשוקה ושקט גמור.
היכולים המיתים למצא (לא שנה, אבל כן...) מנוחה,
האם חסרי טרוניה הם כפי שהם נדמים,
או שמא חיים הם עדן, כטפה בים האהבה הגדול?
הלואי והיתה מצבתי כשליך - שלוחה!”
זאת הגניחה היחידה שגנחה מעולם.

Il giovin e la dama giacquer tra il sonno e il dolce amor
Congiunti ne la notte: al mattino
Gelido e morto ella trovò l'amante.
Oh! nessun creda che, vibrando tal colpo,
Fu il Signore misericorde.
Non morì la dama, né folle diventò:
Anno per anno visse ancora.
Ma io penso che la quieta sua pazienza, e i trepidi sorrisi,
E il non morir, ma vivere a custodia del vecchio padre
(Se è follia dal mondo dissimigliare)
Fossero follia. Era, null'altro che a vederla,
Come leggere un canto da ingegnoso bardo
Intessuto a piegar gelidi cuori in un dolor pensoso.
Neri gli occhi ma non fulgidi più;
Consunte quasi le ciglia dalle lagrime;
Le labbra e le gote parevan cose morte tanto eran bianche;
Ed esili le mani e per le erranti vene e le giunture
Rossa del giorno trasparia la luce.
La nuda tomba, che il tuo fral racchiude,
Cui notte e giorno un'ombra tormentata abita,
È quanto di te resta, o cara creatura perduta!

”Ho tal retaggio, che la terra non dà:
Calma e silenzio, senza peccato e senza passione.
Sia che i morti ritrovino (non mai il sonno!) ma il riposo,
Imperturbati quali appaion,
O vivano, o d'amore nel mar profondo scendano;
Oh! che il mio epitaffio, che il tuo sia: Pace!”
Questo dalle sue labbra l'unico lamento.

באמצע המאה ה-18 גרו בזלצבורג, ברח' התבואה (Getreidegasse) 9 ו-10, שתי משפחות של מוזיקאים. ב-10 ביולי 1778, כשהיה וולפגנג מוצרט בן 22 וכבר מלחין ידוע בארצו ומעבר לה, אך זה נולד שכנו זיגיסמונד נויקום, לימים מלחין נחשב גם הוא, איש ססגוני, תאבדעת ואוהב נדוד.

בילדותו למד נויקום נגינת עוגב. את ימיו באוניברסיטת זלצבורג השקיע במתמטיקה ובמדעים, ואצל מיכאל היידן, אחיו הזלצבורגאי של יוזף, למד תיאוריה מוזיקלית. זלצבורג האירה פנים לבנה: בשנת 1792 היה נויקום לנגן העוגב של כנסיית האוניברסיטה בה למד ובשנת 1796 ניהל כבר את מקהלת התיאטרון העירוני. שנה אחר כך נסע לווינה, אל היידן הבכור, והיה לתלמידו המועדף. יוזף היידן הוקיר אותו כל כך, שהתיר לו לערוך עיבודים לשתיים מן האורטוריות שלו: **עונות השנה ובריאת העולם.**

וינה הייתה רק התחנה הראשונה. בשנים 1804-1809 היה נויקום לקפלהיסטר בתיאטרון הגרמני בפטרסבורג, מ-1809 חי בפריס כפסנתרן הבית של שארל-מוריס טְיֵרֵנְד, דיפלומט יודעת-ככים*, בעשור השני של המאה ה-19 עקר לברזיל, שם עשה נפשות ליצירות היידן ומוצרט, וב-1837, בחגיגת הסרת הלוט מפסל הברונזה שהקימו אזרחי מיינץ לממציא הדפוס גוטנברג, ניצח על מקהלת 300 בוגרים, 600 נערים ו-500 נגנים. בין לבין חי ופעל גם בלונדון. המלחין הקלאסי נויקום, לימים עם תוספת התואר "פון", חי ב-80 שנות חייו לצד הקלאסיקנים שמנינו לעיל, אך גם לצד

המלחינים הרומנטיים ובר, שוברט, מנדלסון, שומאן ושופן. הוא הותיר אחריו כ-200 יצירות, שאת רובן אין משמיעים היום.

את הסצנה־פלוס־אריה שנגנן בקונצרט זה הלחין זיגיסמונד נויקום ב-1804 בסנט פטרבורג. הטקסט מושר בפי דמות ושמה פּוֹלְבֵיָה באופרה "אָצִי" שאת הליברית שלה כתב פייטרו מֶטְסֶטְזִי. כ-40 יוצרים הלחינו את הליברית הזאת, ובהם הנדל, מִיסְלִיבֶצְקִי וגלוק. מוצרט, כמו נויקום, בחר להלחין את הסצנה־אריה הזאת בלבד. בתזמור של נויקום כלי נשיפה, טימפני וכלי קשת. מְפַעֲמֵיָה של הסצנה משתנים עם השתנות

תכניה: אלגרו, אדג'ו, רציטטיבו, אנדנטה. את האריה הלירית־דרמטית פותח לְרֶגְטוֹ הבעתי, ובו, לפני שירת הזמרת ובמהלכה, משמיעה הקרן האנגלית זְמֶרָה יפהפייה. עוד יודעת האריה רגעי פרסטו, כגון בקטע שבו פּוֹלְבֵיָה דוחקת בברק שיכה כבר ויגאלנה מייסורי אהבתה.

*נויקום היה לְטֵרֵנְד יותר מפסנתרן, הוא היה לו גם מעין יועץ. כשנטלו לוועידת וינה (1815), שדנה בחלוקתה מחדש של אירופה לאחר תבוסת צרפת, החליט מְטְרֶנְיך, שר החוץ האימפריאלי, שה"אוסטרי" של "הצרפתי" חייב להיות מרגל, ושילח בו שוטר חרש.

זיגיסמונד פון נויקום
אומללה שכמותי, היכן אני?

הטקסט: פייטרו מטסטאזיו (1728)
עברית: בני הנדל

סצנה

אמללה שכמותי, היכן אני?
הנושמת אני את נוחות הטיבר?
הסובבת אני ברחובות תבאי וארגוס?
או שמא מחופי יון, נושאות עמן טרגדיות,
באו הנה פוריות הבית*,
צאצאות קדמוס** ובנות האטרידים***?
שם, אכזריותו כפיות הטובה של רודן
ממלאה אותי אימה,
כאן, אשמת אב בוגדני מקפיאתני כליל.
והבעל אין אשמה'בו לנגד עיני תמיד.
הוי, מראות אימים! הוי, זכרונות! הוי, סבל מר!
האני היא הדוברת? האני הנושמת? הוי, לא!

אריה

אבוי! לא אני הדוברת,
אלא אכזריות כאבי
חוצה לשנים את לבבי,
טוחנת רוחי עד דק.
שמי אכזריות אלמים
אינם מתעניינים בסבלי!
מכת ברק בקשתי לי,
ואין! לא הכני ברק!

*אלות הנקם.

**המלך הראשון של תבאי.

***גיבורי הקרב אגממנון ומנלאוס.

Sigismund von Neukomm
MISERA, DOVE SON?

Testo: Pietro Metastasio (1728)

Scena

Misera, dove son!
L'aure del Tebro son queste ch'io respiro?
Per le strade m'aggiro di Tebe, e d'Argo?
O dalle greche sponde, di tragedie feconde,
Le domestiche furie venero a questi lidi,
Della prole di Cadmo, e degli Atridi?
Là, d'un monarca ingiusto
L'ingrata crudeltà m'empie d'orrore,
D'un padre traditore qua la colpa m'agghiaccia.
E lo sposo innocente ho sempre in faccia.
Oh immagini funeste! Oh memorie! Oh martiro!
Ed io parlo, infelice, ed io respiro? Ah no!

Aria

Ah! non son io che parlo,
È il barbaro dolore
Che mi divide il core,
Che delirar mi fa.
Non cura il ciel tiranno
L'affanno, in cui mi vedo!
Un fulmine gli chiedo,
E un fulmine non ha!

צילו של בטהובן מעיב על רבים ממלחיני זמנו. לא על היידן, מוצרט ושוברט, ששמותיהם זוהרים ברקיע האלמוות לצד שמו. אך מה על אַלְבְּרֶכְטְסְבֶּרְגֶּר, מורו השני של בטהובן בווינה, או סליירי, מורו השלישי, שרק בזכות הסרט ההוליוודי אין צורך בניקוד שמו? מה על ויגל, רומברג והומל, בהחלט חשובים בתקופתם? מה על פרדיננד ריס, תלמידו ומזכירו, המוזכר היום בעיקר בזכות אנקדוטות המצוטטות מפיו... על אודות בטהובן?

ריס (Ries) הוא נצר למשפחת מוסיקאים בבון. את ראשית הכשרתו קיבל מאביו, פרנץ־אנטון, מנהל המוזיקה בחצר הארכיבישוף. בהמשך למד אצל הצלן והמלחין ברנרד רומברג. חילופי המאות מצאוהו במינכן, חי מן היד אל הפה מהעתקת תווים. הימים ימי מלחמות נפוליאון, ונדרשו לריס מאמצי על להגיע לווינה, אל בן עירו בטהובן, מצויד במכתב המלצה ממלחין ממינכן. בטהובן, מבוגר מריס ב-14 שנים, זיהה מיד את כשרונו, ראה את מצוקתו, זכר שהוא עצמו קיבל בבון שיעורי כינור מריס האב, ופרש עליו את חסותו: בשנים 1801-1805 חי ריס בביתו, למד ממנו נגינה, הועשר בשיעור הרמוניה מאַלְבְּרֶכְטְסְבֶּרְגֶּר ושודכו לו תלמידי פסנתר בבתי אריסטוקרטים. ריס גמל למיטיבו במילוי משימות ושליחויות, העתקת תווים, משאים ומתנים עם מוציאים לאור וחיפוש דירות שכורות. עזרתו הייתה נחוצה לבטהובן יותר ויותר, ככל שהתדרדרה שמיעתו.

בקונצרט הבכורה של ריס כפסנתרן, ביולי 1804, ניגן את הקונצ'רטו השלישי לפסנתר של בטהובן. הקדנצה שהוסיף לו זכתה

לשבחי המאסטרו והקהל. ב-1805, אחרי שנכח בבכורת "אורואיקה"* שב לבון, אז שטח צרפתי כבוש. היותו שטום־עין ממחלת ילדות פטר אותו מגיוס לצבא צרפת, וכך הצליח להקדיש את זמנו ליצירה. בבון הלחין את הקונצ'רטו הראשון שלו לפסנתר ושתי סונטות לפסנתר המוקדשות לבטהובן, ובעקבותיהם בא יבול יצירות עשיר, שהלחין והשמיע בהמבורג, בפריס, בסקנדינביה ובסנט פטרבורג. בשנת 1813 הגיע ללונדון ובה, לאורך 11 שנים, שבע נחת. הוא מצא שם מכר רב השפעה: המנצח והמלחין הגרמני יוהאן פטר סלומון היה בנעוריו בבון המורה לכינור של פרנץ־אנטון, אביו של ריס. סלומון זה ידע לפתוח לפני ריס דלתות, כך שבתוך זמן קצר הפך למורה מבוקש לפסנתר ברובעי העשירים ולעמית בחברה הפילהרמונית המלכותית. בין לקוחותיו מצא נערה נאה ממשפחה עשירה למדי ונשאה לאישה.

ריס הירבה להלחין בלונדון. שש משמונה הסימפוניות שלו הלחין שם וכן תשעה קונצ'רטי, עשרים סונטות לכינור, תריסר רביעיות ועוד. בעזרת סלומון מצא מו"לים לעצמו ולמורו בטהובן, שאת ענייניו המשיך לייצג בנאמנות. את העובדה שב-1817 הזמינה החברה הפילהרמונית המלכותית של לונדון סימפונייה מבטהובן, שעם השלמתה ב-1824 תיוודע כ"התשיעית", ניתן ליחס במידה רבה לריס.

בקיץ 1824 שב ריס לגרמניה בלוויית אשתו הארייט ושלושה ילדים. בבאד־גוֹדְסְבֶּרְגֶּר שליד בון, באַךְן ובפרנקפורט חיבר שתי אופרות ושתי אורטוריות ומילא תפקידי

ניהול במוסדות מוזיקה. הבכורה הגרמנית של "התשיעית" של בטהובן הייתה באחד הפסטיבלים שניהל בשנים 1825-1837. בסוף ימיו חיבר ביוגרפיה על בטהובן עם פרנץ ויגלר, רופא וחבר ילדות של המלחין.

האם יצירות ריס הן רק חיקוי של יצירות מורו? קשה לומר כך. רבים מבני זמנו של בטהובן כתבו דומה. האם לנוכח גיטרה מפורקת של פיקאסו ניתן להישבע שאין זה ציור של בראק או של לֶזֶה? אפשר להכליל ולומר שהמוזיקה של ריס "כבדה" פחות מזו של בטהובן. מבקר אחד, הרואה את המוזיקה של ריס "בהירה" מזו של בטהובן, אומר: "הוא מניח את הדרמה על הבד במכחול ולא במרית". כך בוודאי בסימפונייה הראשונה שלו, שרוב רובה אביבית.

אשר לסימפונייה השנייה, ילידת לונדון (1814) שנטעם ממנה היום רק פרק אחד, ריס ביקש מן המו"ל לרשום תחת כותרתה: "המלחין מקדיש את היצירה לחברו לודוויג ואן בטהובן". ובאמת, אפשר לשמוע בה במובהק סממנים ריתמיים ומלודיים מפרק א' של האורואיקה, הסימפונייה שהלחין בטהובן עשור לפני כן ושנשמע בשלמותה אחרי ההפסקה. אבל בטהובן הוא בטהובן וריס הוא ריס. במקום לנסות ולבלוש מה דומה ומה שונה, אולי ניתן לחליל, לאבובים, לבסונים ולכלי הקשת לשטוף אותנו בהתרוננותם למול מתקפות הקרנות, החצוצרות והטימפני... וליהנות.

* ר' במאמר הבא הערתו המביכה לבטהובן.

**אלגרו קון בריו / מרצה פונברג:
אדג'ו אסאי / סקרצו: אלגרו ויוואצה /
פינאלה: אלגרו מולטו**

על הסימפוניה השלישית של בטהובן הצהיר כתב עת וינאי ב-1805: "יש בה קטעים יפים, אבל הרצף משובש. הסימפוניה נמשכת בלי די, היא מייגעת גם חובבי מוזיקה מושבעים. אם כך ימשיך בטהובן, ינטשו אותו מאזיניו במפח נפש". לאונרד ברנשטיין, 150 שנה אחר כך, סיכם לגמרי אחרת: "שני הפרקים הראשונים של הסימפוניה השלישית של בטהובן הם אולי הגדולים בתולדות המוזיקה".

אם מתבוננים בתהפוכות של שלהי המאה ה-18 ותחילת המאה ה-19 באירופה, ניתן לומר שבמקביל למהפכה הפוליטית חברתית בצרפת ולמהפכה התעשייתית באנגליה, העולם הגרמני אוסטרי חולל מהפכה אסתטית מוזיקלית: הבארוק היה לקלאסיקה, וזו לרומנטיקה. ובחוד החנית - בטהובן.

כבר שתי הסימפוניות הראשונות של בטהובן מתרחקות מהלכות היידן ומוצרט, אך על השלישית ניתן לומר בפה מלא שהיא מהפך. עוד לפני שמתחילים לדון במוזיקה, ייחודה בכך שבמרכז הועמד **האדם, היוצר, המחפש, החופשי**. לא לחינם נדונה בלי סוף ההקדשה שרשם בטהובן תחת כותרת הפרטיטורה לנפוליאון בונפרטה, ואז - ועל כך מעיד פרדיננד ריס - כשנודע לו שהמציא הצרפתי הכתיר את עצמו לקיסר, קרע מיד את העמוד הראשון והעתיקו מחדש עם הקדשה אחרת*.

אופייה החדשני מתגלה כבר משמונה השניות הראשונות של **הפרק הראשון**: אחרי שטוניקת מי במול מז'ור מוצגת בשני אקורדים עזים לרוחב התזמורת והטמפו המהיר מתחיל להשתרר, הצ'לי והקונטרבסים - ולא הכינורות כצפוי - מציגים את הנושא הראשון. בניגוד למקובל, משקל הפרק משולש, והוא פשוט עד כדי לעורר חשד. ואז, בתיבה השביעית מוחדר תו כרומטי (דו דיאז) המרמז על המתח הרמוני המצפה לנו. את המנגינה מסיימים הכינורות הראשונים בסדרת סינקופות בסול, וזו יוצרת דיסוננסים עם הדו דיאז של הצ'לי. הסינקופציה מערערת גם את בטחוננו לגבי הריתמוס. ואכן, לאורך כל הפרק בטחון המאזין שב ומתערער, בשל מתחים הרמוניים וריתמיים מתמידים.

בקטע הפיתוח, האמור לגוון ולשדרג את הנושא שכבר הוצג, בטהובן מגיש באופן חריג נושא חדש. אנדרה היידו קרא לו בזמנו "האישה האחרת". כביכול: בטהובן נשא זה עתה אישה, וכבר אחרי ליל הכלולות הוא לוטש עיניים אל יפה ממנה! בזה לא די. שלוש קרנות (ולא שתיים כצפוי) בחר בטהובן לשלב כאן, ואלה נכנסות "מוקדם מדי"**, הקודה "ארוכה מדי" והגעת הנושא השני מתעכבת עוד ועוד. ואחרי שהיא מתעכבת, היא צומחת מן הנושא הראשון ולא כפתיחת דף חדש. על כך אמר האומר - כשבכוונתו לשבח - "השלישית" היא רומן, ולא עוד אוסף סיפורים קצרים כקודמותיה.

הפרק השני, מארש האבל, חריג באורכו. נושאו כתוב בדו מינור נוֹגָה, והוא הסני ומתמיד. אחרי הבלחה דו מז'ורית, הפרק

מתקשח לידי פוגה החלטית ואז מתרסק לרסיסים. המוסיקולוג מיינרד סולומון טוען כי גם אם ביצירות קלאסיות קודמות היו נימות עצב, הן הובילו לסיום מרגיע, וכאן - לראשונה - כוחות החורבן מאיימים איום של ממש על שלוות הרוח של השומע***.

הפרק השלישי, סקרצו, מפקיענו מן המעמקים במנגינה מתרוננת, בקצב מהיר ובדינמיקה ערה. אחד משיאיו הוא כורל של שלוש הקרנות, המאותות למאזין כי גם מן התופת יש מוצא.

הפרק הרביעי מציג נושא אהוב על בטהובן (מיצירות קודמות) ובו וריאציות: מציף ציפור, דרך מחול כפרי ועד לצעידתה של תזמורת לכת. בכל פעם נדמה שהנושא נדון כבר, אך לא - הנה עוד וריאציה. יש הרואים בפינאלה תוכן סימבולי: אחד מצביע על גיווניו כסמל לחירות האדם, בבחינת "הכל צפוי והרשות נתונה", ואחר רואה בו סיפור חיים סוער, המשתרע מעמל ואימה ועד ליופי אינסופי.

*"לאדם דגול". אולי אין הכוונה לגיבור היסטורי שהכזיב או למושיע שיצוץ, אלא לכל אדם (או: "לכלאדם") המתגבר על קשיי חייו.
**ריס מעיד כי בזמן החזרה, בעומדו ליד המאסטר, חשב שהקרן טעה והעיר על כך לבטהובן, והלה כמעט וסטר לו על כך.
***זה הזמן שבו חווה בטהובן לראשונה קשיי שמיעה, ובדכאונו גמלה בו ההחלטה שהאמנות תצילו ממות.

In Beethoven's Shadow

Avner Biron conductor

Ulrike Malotta mezzo-soprano (Germany)

Luigi Cherubini (1760-1842)

Overture and "Solo un Pianto"
from "Medea"

Ottorino Respighi (1879-1936)

"Il Tramonto", lyric poem for
mezzo-soprano and strings

Sigismund von Neukomm (1778-1858)

"Misera, dove son?"
Scena and aria for
mezzo-soprano and orchestra

Ferdinand Ries (1784-1838)

First movement from
Symphony no. 2 in C minor, op. 80
(Israeli premiere)

Intermission

Ludwig van Beethoven (1770-1827)

Symphony no. 3 ("Eroica")
in in E-flat Major, op. 55
I. Allegro con brio
II. Marcia funebre: Adagio assai
III. Scherzo: Allegro vivace
IV. Finale: Allegro molto

35
2018
2019

Tel Aviv / Tel Aviv Museum of Art

Friday, February 8 2019 at 13:00

Saturday, February 9 2019 at 20:00

Sunday, February 10 2019 at 20:00

Jerusalem / Jerusalem Theater, Henry Crown Hall

Tuesday, February 12 2019 at 20:00

Broadcast live at Kan Kol Hamusika

Savyon / Cultural Center

Thursday, February 14 2019 at 20:30

The Israel Camerata Jerusalem

Music Director and Founder: **Avner Biron**

The musicians

*principal player **assistant principal

1st Violin

Matan Dagan*
Natasha Sher*
Carmela Leiman**
Denice Djerassi
Yuki Ishizaka
Michael Pavia
Roman Yusupov

2nd Violin

Hadas Fabrikant*
Eduard Reznik*
Arnold Kobiliansky
Michael Kontsevich
Keren Shoshani
Omri Tzach

Viola

Michael Plaskov*
Boris Rimmer
Andrei Shapelnikov
Eduard Shubaev
Dor Sperber

Cello
Marina Katz*
Zvi Orleansky*
Alexander Sinelnikov**
Esther Valladares

Bass

Dmitri Rozenzweig*
Shai Peker

Flute
Esti Rofé*

Oboe
Muki Zohar*
Ori Meiraz

Bassoon

Mauricio Paez*
Kristijonas Grigas

French Horn

Alon Reuven*
Ruth Varon

Percussion

Karen Phenpimon-Zehavi*

Guest musicians: Ruth Ron, Keren Mugdus, flute; Shira Eliassaf, Ido Azrad, clarinet; Shir Farkash, horn; Raz Arad, Dan Varon, trumpet

Board of Directors and Members of Association

*Member of the board

Yair Green, Adv.*, Chairman
Jacob Aizner*
Prof. Ruth Arnon*
Avner Azulay
Talma Barabash-Knoller, CPA
Prof. Avi Ben Basat

Prof. Shlomo Biderman
Dr. Yoram Blachar*
Dr. Shmuel Cabilly*
Ruth Cheshin*
Ilan de Vries*
Prof. Menachem Fisch

Orly Froman*
Prof. Benny Geiger*
Efrat Weiman Gershony*
Prof. Moshe Hadani*
Prof. Uri Karshon
Raanan Kop, CPA*

Moshe Michles*
Prof. Dafna Schwartz*
Dov Shafir
Baruch Shalev
Dr. Lea Shamir-Shinan
Yehuda Zisapel
Gershon Zohar

Administration

CEO: Yoram Youngerman
Administrative Manager: Michael Kontsevich
Producer: Anat Richter

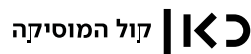
Marketing Manager: Sarah Taylor David
Sales Manager: Dagan Feder
Music content coordinator: Dr. Ron Merhavi

Stage Manager: Valery Aksyonov
Legal Advisor: Adv. Ami Folman
Accountant: Sarit Yitshaki

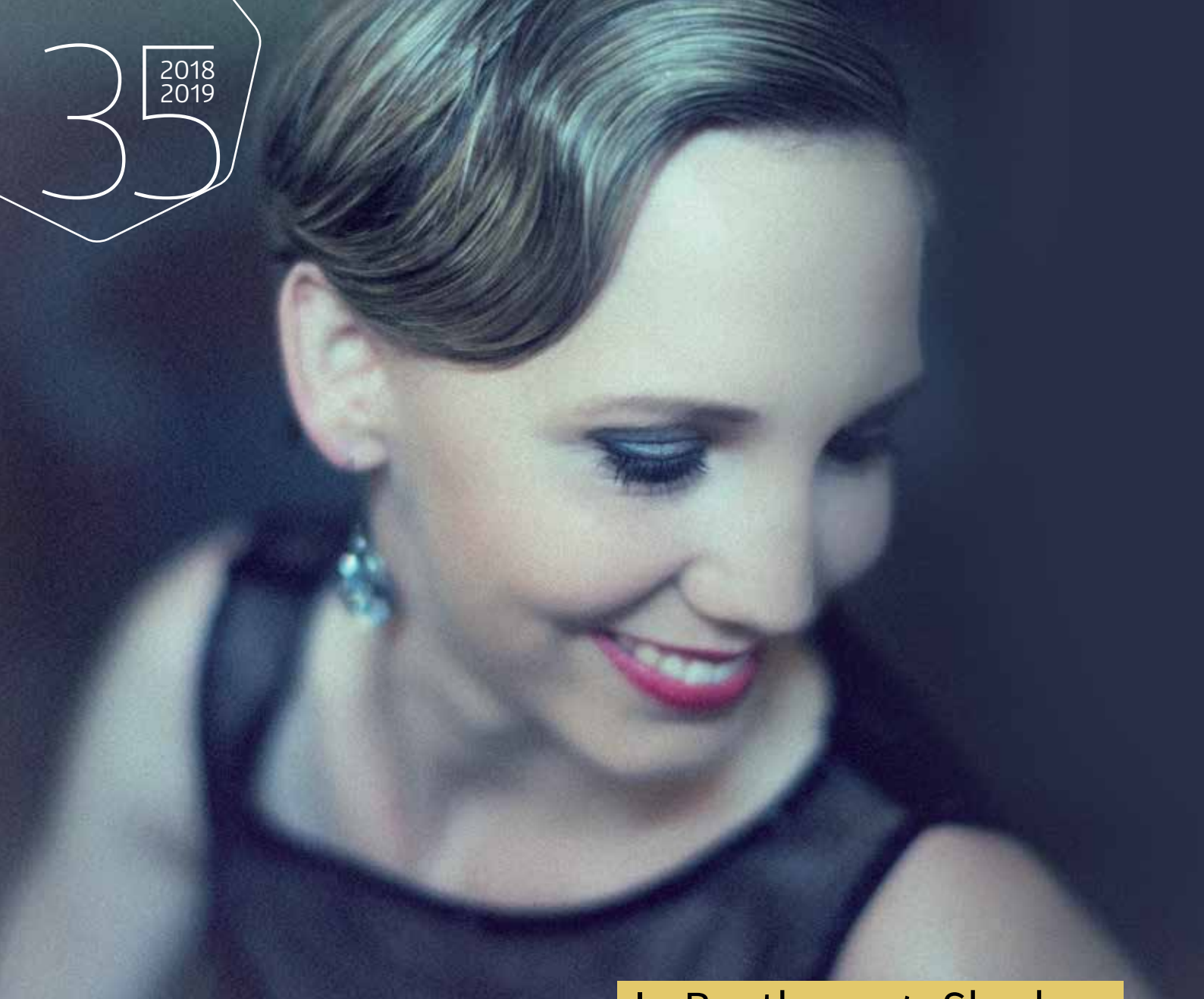
Office: 13 HaHagana St. (HaGiv'a HaTsarfait) Jerusalem | Tel: +972-2-5020503 Fax: +972-2-5020504

Internet: www.jcamerata.com | Email: info@jcamerata.com

The Orchestra is supported by: The Ministry of Culture and Sport | The Municipality of Jerusalem
and by the generous support of various donors.

35
2018
2019

In Beethoven's Shadow

 THE ISRAEL CAMERATA JERUSALEM
MUSIC DIRECTOR: AVNER BIRON